

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาอนุชนรุ่นต่อไปเพื่อให้สามารถสืบทอดและจรโลงสังคมปัจจุบันให้เข้มแข็งคงอยู่ต่อไปในอนาคต การเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นปัจจุบัน และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะให้สามารถเข้าได้กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์ ความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา การจัดการศึกษาของไทยในระยะแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) มีหลักการสำคัญคือ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้มีความรู้ มีทักษะมีความคิดสร้างสรรค์มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในภาคการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว ดังนั้น ภายใต้วิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในสังคม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษา คือการปฏิรูปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย การกำหนดนโยบายที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา องค์กรรัฐและเอกชนให้มีส่วนรับผิดชอบในการศึกษาและตรวจสอบการจัดการคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ทุกแห่ง นอกจากนี้การจัดการศึกษายังเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความสามารถ รวมทั้งพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล อันเป็นรากฐานในการพัฒนาคุณภาพประชากร การจัดการศึกษา เพื่อให้สนองความต้องการของชุมชนนั้นรัฐได้กำหนดนโยบายให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560 : 2)

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีการจัดการศึกษา โดยมีหลักการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและผู้เรียน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งในการจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

และการจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องคำนึงถึง การมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตาม โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรงคือ ร่วมเป็นคณะกรรมการและทางอ้อมร่วมวางแผนนโยบาย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 7)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดนโยบายในการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นให้มีการดำเนินงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเปิดโอกาสให้บุคคลหลายคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และวางแผนไปสู่การปฏิบัติก่อให้เกิดผลดีในการบริหารและเป็นไปอย่างรอบคอบ เพื่อให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือในรูปแบบยูนิทารี ซึ่งได้แก่ ชุมชน ภาครัฐบาล นักวิชาการ องค์กรเอกชนและองค์กรธุรกิจ ซึ่งการบริหารการศึกษามีความซับซ้อนกว่าการบริหารงานอื่น และต้องอาศัยรูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ จัดโครงสร้างการบริหารให้องค์กรบุคคลหรือการมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยตัดสินใจ การกำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ตรงตามคาดหวังของสังคมและต้องอาศัยการระดมความคิด เพื่อให้เกิดทางเลือกอย่างหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจนั้นละเอียดถี่ถ้วน โอกาสผิดพลาดน้อย เกิดผลดีอย่างยิ่งต่อการบริหารงาน อันเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก ดังนั้น องค์กรบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ ครอบคลุมตามที่กฎหมายกำหนด ความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจึงเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ต่าง ๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษามีความสำคัญมาก เพราะบุคคลดังกล่าวมีบทบาทหน้าที่พัฒนาสถานศึกษา กำหนดความต้องการในการปรับปรุงสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา และเป็นตัวแทน

ของชุมชนในท้องถิ่นที่สามารถรู้สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน อันจะช่วยให้การศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพและได้ผลผลิต คือ นักเรียนที่มีคุณภาพ ในขณะที่เดียวกันการจัดการศึกษาได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการตั้งแต่ระดับชาติ ระดับจังหวัด จนถึงระดับสถานศึกษาเป็นการบริหารจัดการโดยองค์คณะบุคคลในทุกกระดับ โดยยึดรูปแบบประชาธิปไตยมาช่วยในการตัดสินใจและกำหนดแผนงานเป็นการจัดการแบบอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลมากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2552 : 9) ทั้งนี้ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี ได้รับนโยบายดังกล่าวมาปฏิบัติ ซึ่งให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ ภาระงาน โดยการกำหนดการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และร่วมกำหนดการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติหน้าที่ตามภาระงานใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อให้ชุมชนรับรู้การดำเนินงานของสถานศึกษา และร่วมกันพัฒนาสถานศึกษาให้ตรงความต้องการของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามมาตรฐานและต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 1. 2557 : 10)

จากความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญในการที่จะเข้าถึงปัญหาและหาทางแก้ไขได้ตรงตามความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สำหรับนำไปใช้ในการวางแผนการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา และขนาดของสถานศึกษา

ประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบแนวทางในการวางแผน พัฒนาการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 และเขต 2 ปีการศึกษา 2560 จำนวน 2,518 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 และเขต 2 ปีการศึกษา 2560 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607 - 610) และการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการแบ่งกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 335 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

2.1.1 เขตพื้นที่การศึกษา จำแนกเป็น

- 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1
- 2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2

2.1.2 ขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น

- 1) ขนาดเล็ก
- 2) ขนาดกลาง
- 3) ขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี ใน 4 ด้าน ประกอบด้วย

- 2.2.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2.2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
- 2.2.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
- 2.2.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะงานปฏิบัติงาน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด แสดงความคิดเห็นต่างมีการกำหนดทางเลือกความต้องการจำเป็นของกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันค้นหา พิจารณาและตัดสินใจหรือการกำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะดำเนินการ ควบคุมขั้นตอนการประสานงาน และร่วมตัดสินใจแนวทางที่จะดำเนินให้องค์การประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะต้องให้ประชาชนเป็นผู้ที่ตัดสินใจประเด็นปัญหานั้น ๆ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำประโยชน์ในกิจกรรมหรือโครงการ โดยเริ่มจากการร่วมกันจัดการวางแผนการปฏิบัติงานและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยการร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ ร่วมสมทบค่าใช้จ่าย วัสดุอุปกรณ์ และแรงงานร่วมดำเนินโครงการให้ข้อมูลที่จำเป็น ตลอดจนร่วมแรงในการทำกิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ร่วมในการบริหารงานหรือการประสานงานและการดำเนินการขอความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานและเกิดผลดีต่อองค์กร

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หมายถึง ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติกิจกรรมที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเกิดเป็นผลประโยชน์ เช่น ได้รับการถ่ายทอดความรู้ มีการกระจายโอกาสทางการพัฒนาการรับความรู้ เพื่อนำความรู้มาใช้ในการดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จและมีผลงานที่ดี ได้รับการช่วยเหลือด้านต่าง ๆ มากขึ้น ได้รับการบริการการฝึกอบรมตามความต้องการเพื่อสร้างรายได้ในชุมชนจนเกิดความพึงพอใจ เป็นต้น การทำกิจกรรมร่วมกันนี้ทำให้ชุมชนมีสัมพันธภาพที่ดี เป็นที่ยอมรับนับถือ และยังมีความเชื่อมั่นต่อองค์กรนั้น ๆ อีกด้วย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในการดำเนินการกิจกรรม ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม เสนอผลการปฏิบัติงานการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ตลอดจนประเมินผลในส่วนของ การปรับปรุงและแก้ไขงานตามความคิดเห็น ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ดียิ่งขึ้น มีความเสียสละในการร่วมติดตามการดำเนินการ และการประเมินผลและความก้าวหน้าของโครงการอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพทางการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ในการบริหาร สถานศึกษา โดยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ หรือผู้รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปราจีนบุรี เขต 1 และเขต 2

ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรวิชาชีพปฏิบัติหน้าที่หลักทางด้านจัดการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 และเขต 2

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง หน่วยงานตามกฎหมายที่มีหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ ใน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 และเขต 2

เขตพื้นที่การศึกษา หมายถึง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 2

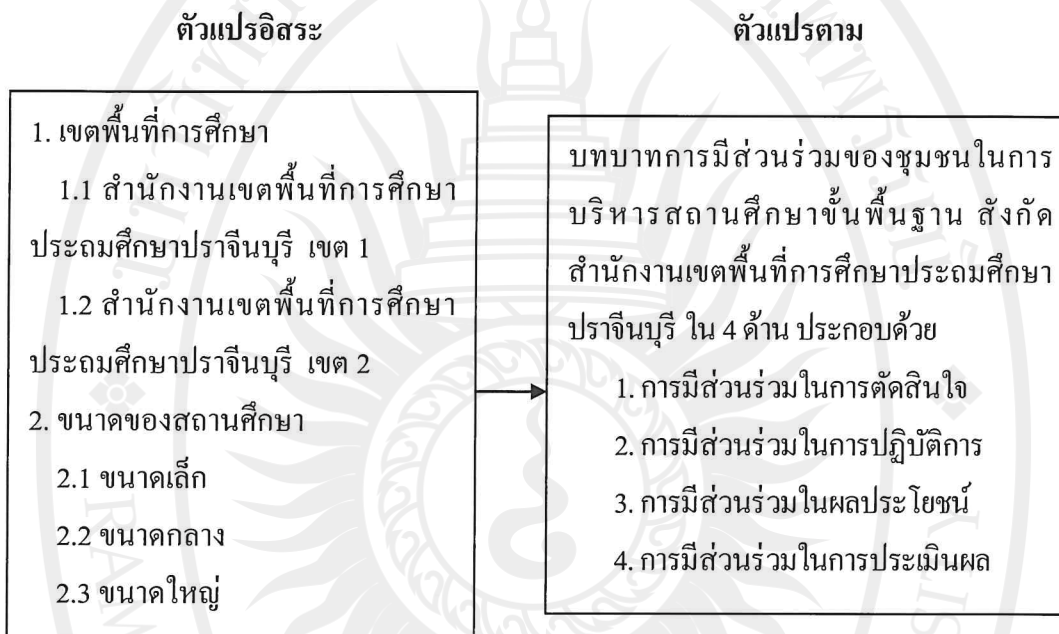
ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง การกำหนดขนาดตามจำนวนนักเรียนซึ่งแบ่งตามเกณฑ์ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็น 3 ขนาด คือ

1. ขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา
2. ขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121 - 300 คน
3. ขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยตามแนวคิดของ โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff. 1981 : 213) ดังภาพประกอบ 1



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานในการวิจัย

1. บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี จำแนกเขตพื้นที่การศึกษา แตกต่างกัน
2. บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา แตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี